

ASPECTE ACTUALE ALE RAPORTULUI VENITURI—NIVEL MINIM DE TRAI ÎN ROMÂNIA

GHEORGHE BARBU, VASILICA GHIMPĂU

As a reflection of the state of economy, the relation between the population's incomes and poverty level in Romania has been suffering a degradation more and more unbearable for certain categories of families. Highlighting this process, the study takes into account the unfavorable modifications of this relationship of the retirees with underaveraged pensions; in many circumstances, the incomes have reached the point where they are situated not only under the decent poverty level, but even under the subsistence level. In the case of children-endowed employees families there's one more factor which leads to such a reality, that is the unarticulated evolution (related to the incomes and mostly to the price-index) of the nominal allocation.

Nivelul de trai al populației din țara noastră reprezintă, datorită situației existente, sursa principală a nemulțumirilor manifestate în prezent, unul din subiectele cele mai discutate și, în același timp, una din temele spre care se îndreaptă atenția multor oameni politici, economiști, sociologi, medici și a altor specialiști.

Cel mai adesea, opiniile exprimate și atitudinile manifestate sînt generate de starea prezentă și de dorința firească de a avea un trai similar sau apropiat celui caracteristic unei părți importante din populația țărilor occidentale. Nu de puține ori însă, în raționamentele ce se fac, și atîtea cîte se fac pe această temă, se ignoră relațiile strînse dintre productivitatea muncii și produsul intern brut pe locuitor, dintre condițiile de viață și situația economiei naționale, dintre cantitatea și calitatea mărfurilor și serviciilor care constituie oferta internă, de o parte, și efortul fiecărei persoane active și al tuturor participanților la realizarea de bunuri materiale și servicii, de altă parte. Rezolvarea diverselor probleme implicate în procesul asigurării unor relații normale între laturile menționate continuă să fie considerată - de foarte mulți - ca o sarcină ce revine în primul rînd organismelor centrale de stat, deși există o opțiune generală, pentru economia de piață; or mecanismele acesteia nu sînt compatibile cu deciziile, de natură administrativă, de la centru.

În oricare moment, nivelul de trai — ținînd seama și de componentele sale — se află sub incidența unui număr însemnat de factori cu rol determinat sau de influență. În ansamblul relațiilor de dependență pe care le cunoaște acesta, într-o poziție centrală se înscrie și relația dintre veniturile bănești ale diverselor categorii de oameni și rezultatele muncii lor. Neajunsurile mari apărute în activitatea economică încă din anii '80, dar accen-

tuat în ultimii trei-patru ani, cu consecințe defavorabile asupra volumului și structurii producției tuturor ramurilor economice, au devenit un obstacol în calea *menținerii echilibrului dintre venituri și gradul de satisfacere a nevoilor de consum*. Mai mult, dezechilibrul creat a cunoscut un proces de accentuare, fapt devenit deosebit de evident prin creșterea rapidă a prețurilor după liberalizarea acestora. O asemenea problemă este înfîlțită la toate familiile, dar mai ales la cele al căror venit se circumscrie în anumite limite, indiferent dacă acestea au ca sursă principală salariul, pensia sau valorificarea de produse agricole la piață. Deoarece în cazul acestora din urmă — respectiv al familiilor de țărani — procesul prin care trec antrenează mari modificări în cheltuielile gospodărești, cu implicații asupra cheltuielilor familiale, făcându-le greu de dimensionat, în lucrarea de față ne vom limita la a prezenta evoluția raportului venituri-nivel de trai caracteristic familiilor de salariați și de pensionari (de asigurări sociale de stat).

Comparând cele trei niveluri minime de trai (nivelul decent — ND, nivelul ajustat în funcție de posibilitățile actuale ale economiei naționale — NA și pragul de subzistență — NS¹), elaborate în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții², cu veniturile bănești (veniturile salariale³ plus alocațiile pentru copii, ajutorul de șomaj, sau pensiile), rezultă că în perioada care s-a scurs de la debutul liberalizării prețurilor, raportul dintre acestea a cunoscut o modificare nefavorabilă, evidențiată de următoarele constatări: în cazul tuturor tipurilor de familie avute în vedere diferența pozitivă dintre venituri și fiecare dintre cele trei niveluri minime de trai determinate, fie că s-a diminuat continuu fie că a devenit negativă. Dacă se ia în considerare o familie de salariați constituită din patru persoane, (doi adulți și doi copii de vîrstă școlară), se constată că, în timp ce, în octombrie 1990, venitul lunar a fost superior veniturilor minime avute în vedere în mai toate cazurile⁴, în luna aprilie 1992 și în continuare, situația a ajuns să fie total diferită. Astfel, în luna respectivă, în fiecare caz, veniturile luate în considerare au fost inferioare nivelului minim de trai decent și, cu excepția familiei cu două salarii de mărime medie, chiar și față de nivelul minim ajustat în funcție de posibilitățile economiei.

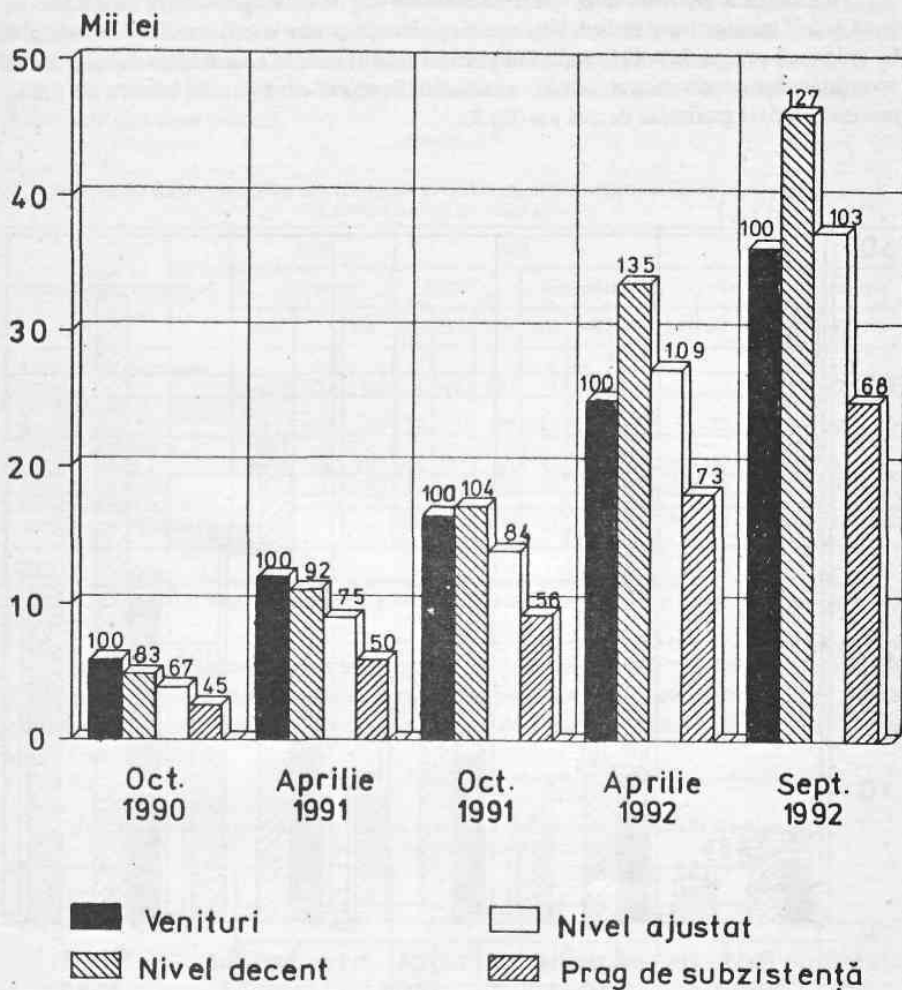
În familiile de salariați formate din patru persoane, în care unul din salarii este mediu iar celălalt minim, schimbările survenite în raporturile dintre totalul veniturilor și cele trei niveluri minime de trai sînt redată de graficul următor (fig.1).

¹ ND a fost determinat pornindu-se de la trebuințele ce decurg din nivelul de civilizație atins de societate; în cazul NA s-a ținut seama de nivelul producției interne, de posibilitățile importului și de consumurile medii pe persoană din ultimii ani; NS reprezintă acel nivel al nivelului de trai care este circumscriș la nevoile de consum fundamentale, cu precădere la cele fiziologice.

² Date referitoare la aceste niveluri au fost prezentate în articolul "Nivelul minim de trai - concept și instrument operațional în realitatea românească", în *Calitatea Vieții*, nr. 3-4/1992.

³ Mărimile cu care s-a operat sînt salariul nominal minim net și salariul nominal mediu net.

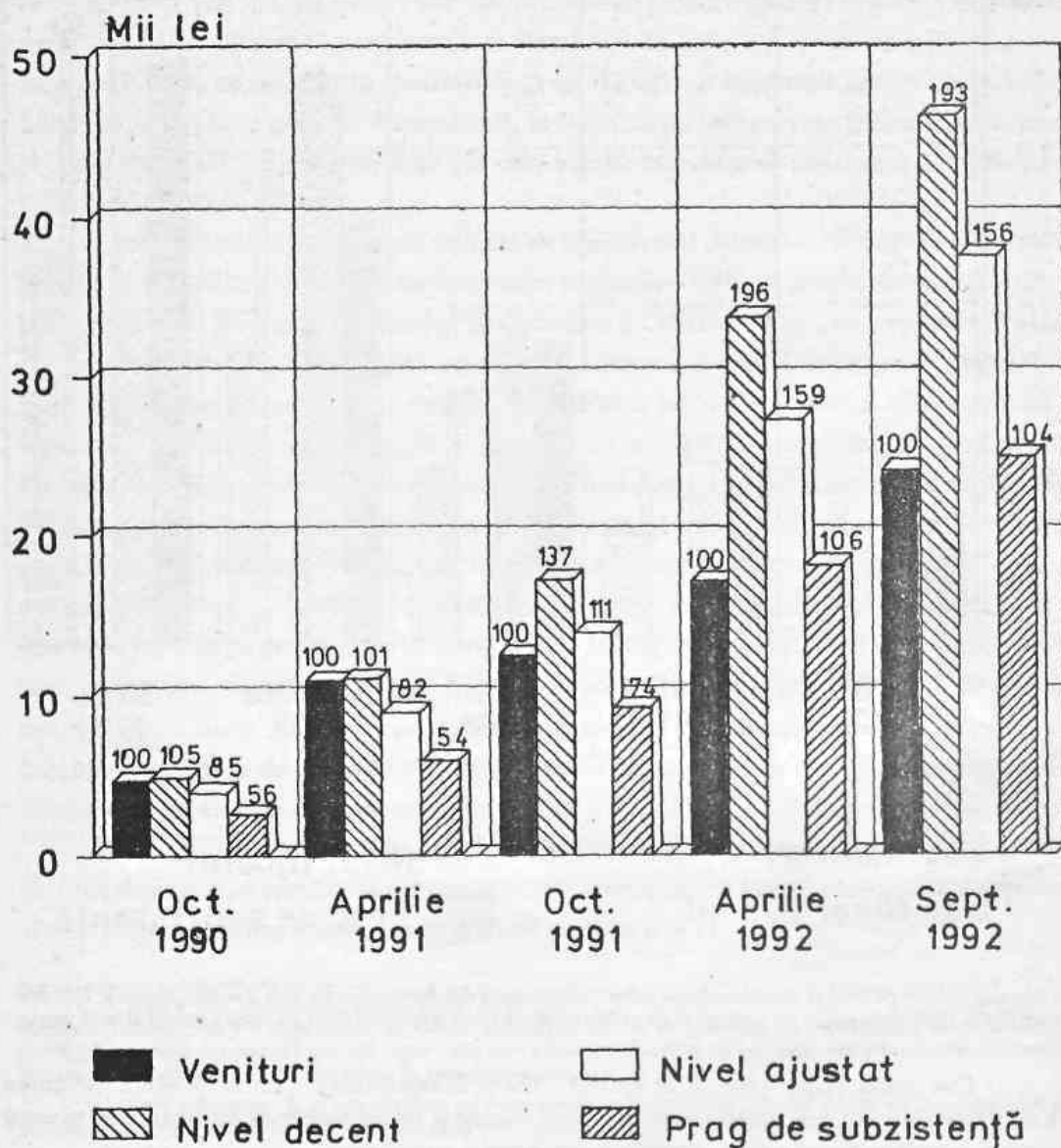
⁴ Pentru familia formată dintr-un cuplu și unul sau mai mulți copii, cazurile supuse analizei se diferențiază prin numărul de salarii și mărimea acestora, după cum urmează: 1. două salarii de mărime medie; 2. un salariu mediu și altul minim; 3. un salariu mediu (soția fiind casnică); 4. două salarii minime; 5. un salariu mediu și o indemnizație de șomaj.

Nivelul minim de trai al unei familii de salariați (compusă din 4 persoane din care 2 copii), în unele luni din anii 1990-1992, comparat cu nivelul veniturilor acestora (cele principale fiind un salariu mediu și unul minim).

Din grafic reiese clar că, în aprilie 1992 și în continuare, veniturile avute în vedere s-au situat cu mult sub nivelul minim de trai decent și cu un număr de procente sub nivelul minim ajustat în funcție de posibilitățile economiei naționale.

În familiile de mărime și structură similare dar cu un singur salariu mediu sau cu două salarii minime (care includ, bineînțeles, și alocația pentru copii), veniturile au ajuns să fie chiar sub pragul de subzistență. Luînd cazul unei familii în care fiecare din soți are ca venit lunar un salariu minim, situația veniturilor în raport cu nivelurile minime de trai se prezintă potrivit graficului de mai jos (fig.2):

Nivelul minim de trai al unei familii de salariați (compusă din 4 persoane, din care 2 copii), în unele luni din anii 1990-1992, comparat cu nivelul veniturilor acestora (cele principale fiind 2 salarii minime).

La familiile mai numeroase (cu trei sau mai mulți copii de vîrstă școlară) decalajul nefavorabil între venituri și nivelurile minime de trai menționate a cunoscut o extindere încă din a doua jumătate a anului 1991 și s-a amplificat în 1992. Diferențele în plus și în minus ale veniturilor față de fiecare nivel minim de trai, marcate în tabelul următor, evidențiază clar acest proces:

Tabelul nr.1

**Diferențele dintre venituri și nivelul minim de trai în cazul familiilor constituite din 5 persoane
(2 adulți + 3 copii de vîrstă școlară)**

Componența veniturilor	1990			1991			1992								
	octombrie			aprilie			octombrie			aprilie			septembrie		
	ND	NA	NS	ND	NT	NS	ND	NT	NS	ND	NT	NS	ND	NT	NS
1. Două salarii de mărime medie	+24	+53	+130	-1	+22	+83	-1	+22	+84	-20	-2	+49	-14	+6	+60
2. Un salariu mediu și unul minim	+1	+24	+87	-10	+11	+67	-21	-2	+47	-39	-25	+13	-35	-20	+20
3. Un salariu mediu (soția casnică)	-32	-16	+27	-46	-33	+1	-46	-34	-1	-57	-47	-20	-54	-43	-14
4. Două salarii minime	-19	-1	+50	-17	+3	+54	-38	-24	+15	-57	-47	-21	-66	-46	-19
5. Un salariu mediu și o indemnizație de șomaj*	-	-	-	-28	-12	+33	-23	-5	+43	-38	-23	+16	-20	+1	+49

* Indemnizația de șomaj aferentă salariului mediu, pentru o vechime în muncă de minimum 15 ani.

NOTA: datele din tabel exprimă diferențele procentuale (în ±) dintre venituri și fiecare nivel minim de trai (considerat 100).

Schimbările nefavorabile care au intervenit între cei doi poli ai relației analizate sînt și mai pronunțate la familiile în care sînt șase persoane, din care patru copii de vîrstă școlară. Iată cum se prezintă diferențele procentuale în cazul acestor familii în lunile luate pentru comparație:

Tabelul nr.2

**Relațiile dintre venituri și nivelul minim de trai în cazul familiilor constituite din 6 persoane
(2 adulți + 4 copii de vîrstă școlară)**

Componența veniturilor	1990			1991			1992								
	octombrie			aprilie			octombrie			aprilie			septembrie		
	ND	NT	NS	ND	NT	NS	ND	NT	NS	ND	NT	NS	ND	NT	NS
1. Două salarii de mărime medie	+13	+39	+109	-11	+10	+66	-11	+10	+65	-28	-11	+33	-23	-5	+43
2. Un salariu mediu și unul minim	-7	+14	+72	-18	+1	+52	-28	-11	+34	-45	-32	+3	-42	-28	+8
3. Un salariu mediu (soția casnică)	-36	-20	+20	-49	-37	-5	-50	-39	-8	-60	-51	-26	-58	-48	-22
4. Două salarii minime	-21	-2	+47	-23	-5	+43	-42	-29	+7	-60	-51	-26	-60	-50	-25
5. Un salariu mediu și o indemnizație de șomaj*	-	-	-	-34	-19	+23	-30	-13	+31	-43	-30	+5	-28	-12	+33

* Indemnizația de șomaj aferentă salariului mediu, pentru o vechime în muncă de minimum 15 ani.

Din tabel rezultă clar că, în cele mai multe din cazurile ipotetice luate pentru exemplificare, veniturile au ajuns să se situeze chiar sub pragul de subsistență.

La modificarea, în sens negativ, a diferenței dintre venituri și nivelurile minime de trai au concurat, în mod direct, atât evoluția prețurilor la bunurile de consum cât și dinamica veniturilor. În cazul acestora din urmă, cu o contribuție semnificativă se înscrie *alocația pentru copii*, a cărei creștere a fost mai lentă decât cea a salariului⁵, ceea ce a dus la diminuarea aportului său în totalul veniturilor. Dacă în octombrie 1990, în veniturile unei familii de salariați constituită din șase persoane (venituri care nu includ realizările din gospodăria proprie și din diverse activități ocazionale), alocația pentru patru copii a reprezentat între 14,4 și 28,8% (cea mai mare pondere regăsindu-se - în situațiile ipotetice luate în considerare - la familia cu două salarii minime), în septembrie 1992 aceasta s-a diminuat, variind între 9,5 și 20,4%. În dinamică, diversele elemente concurate la înregistrarea diferențelor semnalate mai înainte se prezintă astfel:

Tabelul nr. 3

Dinamica indicilor prețurilor de consum al populației, salariului mediu și alocației pentru copii
(aferele grupei a III-a de venituri)

- % -

	Octombrie 1990	Aprilie 1991	Octombrie 1991	Aprilie 1992	Septembrie 1992
Indicele prețurilor de consum al populației	100	228,20	352,60	688,00	944,50
Indicele salariului mediu	100	181,98	287,78	459,19	682,66
Indicele alocației pentru primul copil	100	195,65	250,00	365,21	500,00
Indicele alocației pentru al doilea copil	100	181,48	231,48	329,62	444,44
Indicele alocației pentru al treilea copil	100	173,33	220,00	308,33	411,66
Indicele alocației pentru al patrulea copil și următorii	100	162,85	207,14	282,85	371,42

Evoluțiile de mai sus au însemnat și deteriorări, în grade diferite, ale puterii de cumpărare. Astfel, dacă în septembrie 1992, puterea de cumpărare a salariului mediu se redusese cu 27,7% față de cea din octombrie 1990, cea a alocației pentru copii se diminuase după cum urmează: cu 48,1% în cazul primului copil, cu 52,9% în cazul celui de-al doilea, cu 56,3% la cel de-al treilea și cu 60,7% la cel de-al patrulea⁶.

⁵Pentru a avea o imagine cât mai completă asupra consecințelor pe care le are evoluția mai lentă a alocației nominale pe planul condițiilor de trai ale copiilor este necesar să fie avută în vedere și evoluția indicilor la prețurile acelor articole care au un rol mare în viața segmentului respectiv de populație. Potrivit *Buletinului statistic de prețuri*, nr.9/1992, în septembrie 1992, indicii prețurilor de consum la unele produse (octombrie 1990 fiind egal cu 100) au fost: 1030 la lapte, brânzeturi și unt; 1050 la compot de fructe, dulceață, gem; 1390 la zahăr și produse zaharoase ș.a.m.d.

⁶Aceste diminuări au fost determinate pornind de la calculul indicelui puterii de cumpărare potrivit formulei:

$$Ic = \frac{Is \text{ sau } Ia}{Ip} \times 100, \text{ în care:}$$

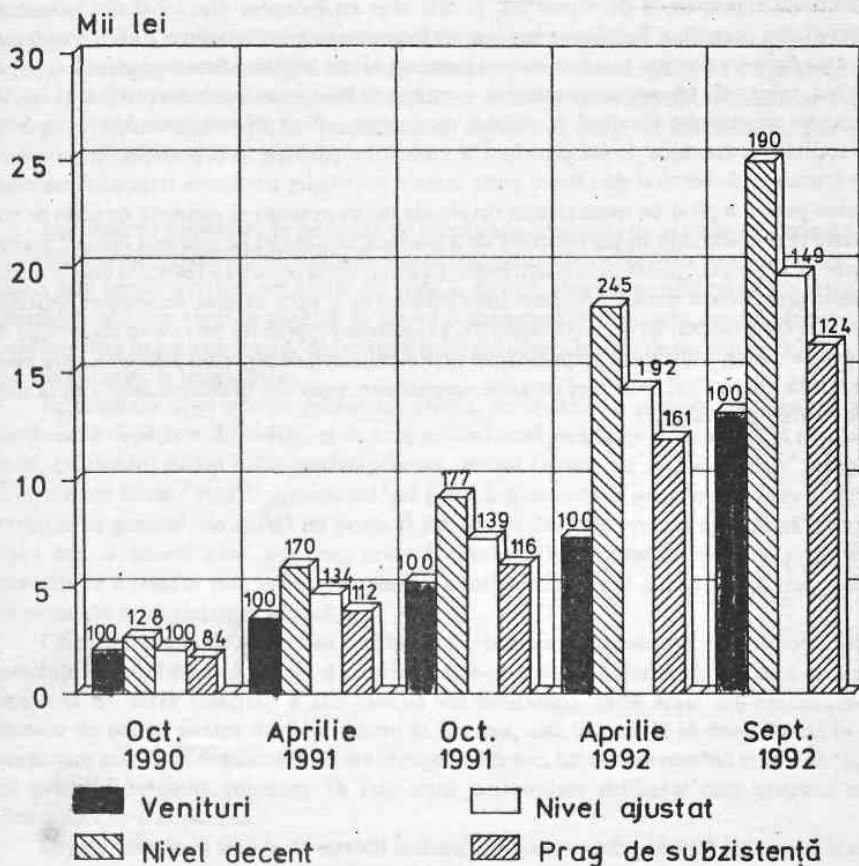
Ic = indicele puterii de cumpărare;

Is = indicele salariului mediu nominal;

Ia = indicele alocației pentru copii nominale;

Ip = indicele prețurilor de consum al populației.

Pentru familia de pensionari de asigurări sociale de stat, formate din două persoane, avînd, însă, o singură pensie de mărime medie, ecartul a devenit negativ, la toate cele trei niveluri minime de trai încă din prima jumătate a anului 1991; după aceea s-a accentuat, pentru ca, ulterior spre jumătatea anului 1992, să se atenueze. Grafic, situația este redată în fig.3.

Nivelul minim de trai al unei familii de pensionari (compusă din 2 persoane), în unele luni din anii 1990-1992, comparat cu nivelul unei pensii medii.

Dacă și o pensie medie a devenit insuficientă pentru a satisface cerințele minime ale unui cuplu de bătrâni, pensiile mai mici decât media sînt cu totul neacoperitoare, fără a mai vorbi de cele situate la nivelul cel mai coborît.

Aspectele supuse atenției, departe de a epuiza vasta problematică a fenomenului studiat, merită să fie înțelese în toată complexitatea lor. Trebuie arătat că înseși cazurile ipotetice utilizate pentru a pune în evidență anumite tendințe apărute în sfera nivelului de trai nu oferă decât o imagine schematică a realității; situațiile concrete se prezintă într-o gamă extrem de largă și de variată, evantaiul veniturilor și mai ales cel al trebuințelor fiind extrem de diferențiat. În fapt, complexitatea decurge din situația grea pe care o cunoaște economia românească de câțiva ani și mai ales cu începere din 1990 din momentul liberalizării prețurilor. Reculurile înregistrate în producție, rezultate din *acțiunea simultană a multor factori obiectivi și subiectivi*, au provocat efecte negative firești pe planul nivelului de trai, veniturile bănești ale populației — mijloc de însușire a diverselor produse și servicii necesare consumului personal, familial și productiv — fiind un barometru foarte important al realității economice. Rolul principal al veniturilor salariale și al pensiilor în procurarea de bunuri și de servicii de către o parte mare a populației autohtone reprezintă un motiv serios pentru a privi cu toată atenția decalajele dintre venituri și cerințele minime de trai; aceste decalaje conțin în ele pericolul de a provoca neajunsuri pe cele mai diferite planuri, inclusiv sub aspect psiho-morfo-fiziologic. Desigur, cheia de boltă a reducerii decalajelor, în limite considerate normale, o constituie relansarea și apoi avântul economiei naționale, procese ce presupun ca premisă esențială, extinderea proprietății private în economie; din gama de soluții utilizabile nu poate lipsi însă menținerea de raporturi raționale între partea destinată salariaților, profitului firmelor, impozitelor, raporturi în determinarea cărora statul are un rol important.